

บทเรียนที่ ๒.๑ การประเมินสถานการณ์ความเสี่ยงต่อความรุนแรง ในครอบครัว และสัญญาณบอกเหตุความรุนแรงในครอบครัว

๑. การประเมินความเสี่ยงต่อความรุนแรงในครอบครัว

การเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัว ส่วนใหญ่พบว่า ผู้ถูกกระทำรุนแรงเป็นเด็ก ผู้หญิง ผู้สูงอายุ และสมาชิกของครอบครัวคนอื่น ๆ ที่อาจอยู่ในครัวเรือนเดียวกันหรือคนละครึ่งเรือน แต่มีความสัมพันธ์กัน หรือพึ่งพาอาศัยกันในฐานะเป็นคนในครอบครัว หรือเครือญาติ ขณะที่ผู้กระทำส่วนใหญ่อีกเป็นผู้ชาย เป็นสามีที่กระทำรุนแรงต่อภรรยา พ่อกระทำรุนแรงต่อลูก หรือระหว่างพ่อ/แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง พ่อ/แม่บุญธรรมกับลูกบุญธรรม อย่างไรก็ตาม สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวมีหลายประการ อาจไม่สามารถจำแนกได้ชัดเจนว่ามีสาเหตุมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง บางกรณีก็มีความสลับซับซ้อน มีปัญหาสะสมต่อเนื่องยาวนาน ช่วงเวลาของความเสียหายที่จะกระทำรุนแรงในครอบครัว ที่จัดแบ่งตามระดับของเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวมี ๓ ช่วง ดังนี้

๑) **ช่วงภาวะเสี่ยง** หรือ **“ระยะก่อนเกิดปัญหา”** เป็นช่วงที่มีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมเสี่ยงที่มีผลทำให้เกิดความขัดแย้ง จนสร้างความไม่พอใจระหว่างกัน มีความพยายามที่จะฝืนใจ บังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องยอมจำนน ยอมทำตาม เหตุการณ์หรือพฤติกรรมในช่วงภาวะเสี่ยงนี้ส่งผลให้คนในครอบครัวมีความเครียด อารมณ์ไม่โอ่ฉุนเฉียว เมินเฉยหรือห่างเหินกัน จนอาจทำให้เพิ่มความไม่พอใจ เหตุการณ์ในระยะนี้อาจมีการทำร้ายร่างกายและทำร้ายจิตใจ หรือการแสดงออกในลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ สุขภาพจิต และความเป็นปกติสุขของอีกฝ่ายหนึ่ง และความเป็นปกติสุขของครอบครัว หรือมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว

๒) **ช่วงของการกระทำรุนแรง** หรือ **“ระยะของการเกิดปัญหา”** เป็นช่วงที่คนในครอบครัวมีการกระทำรุนแรงต่อกัน จนเกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือมีการบังคับหรือใช้อำนาจเหนือ การกระทำรุนแรงอาจเป็นผลจากความเสียหายหลายประการ และทำให้เกิดผลกระทบขึ้นพร้อมกันหลาย ๆ แบบ การกระทำรุนแรงในระยะนี้มีระดับของความรุนแรงที่มีความถี่และความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกกระทำที่มากกว่าระยะแรก มีความเสี่ยงที่จะมีปัญหาครอบครัวที่เรื้อรัง มีลักษณะของปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นหากไม่รีบดำเนินการแก้ไขปัญหา และจะส่งผลกระทบต่อความปกติสุขและความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ไม่ลงรอยกันมากอย่างต่อเนื่อง

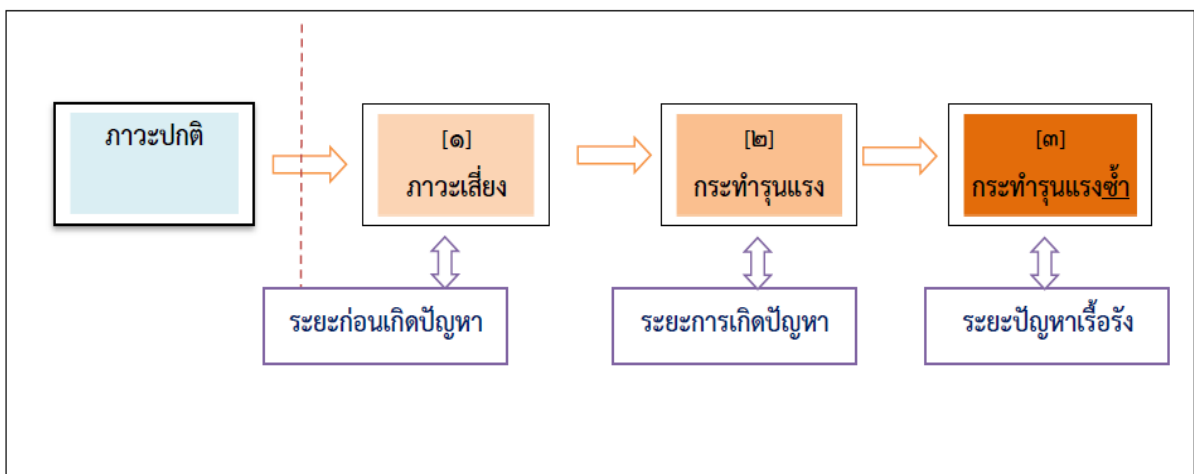
๓) **ช่วงของการกระทำรุนแรงซ้ำ** หรือ **“ระยะปัญหาเรื้อรัง”** เมื่อมีการกระทำรุนแรงระหว่างคนในครอบครัวเกิดขึ้นแล้ว และมีปัญหาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การกระทำยังมีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งความถี่และความรุนแรง และยิ่งมีความเสี่ยงและปัญหาภายในครอบครัวที่ไม่ได้รับการแก้ไข ก็ยิ่งกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งหรือไม่ลงรอยกันมากขึ้น ความรุนแรงในครอบครัวก็เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ไม่สามารถคลี่คลายปัญหานั้นได้เอง แต่หากไม่มีผู้เข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหา ขาดการปรับปรุงพฤติกรรม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างคนในครอบครัว ปัญหานั้นจะขยาย

ผลเป็นความรุนแรงจนเป็นปัญหาเรื้อรัง และมีความเสี่ยงจะเกิดผลกระทบที่รุนแรงได้
อย่างต่อเนื่องและเสี่ยงต่อการถูกกระทำซ้ำ

ตัวอย่างความรุนแรงที่เป็นปัญหาเรื้อรังที่เป็นผลจากการกระทำรุนแรงซ้ำ
เช่น กรณีหญิงฆ่าสามี พบว่า ผู้ถูกกระทำรุนแรงไม่มีทางออก ไม่สามารถหาทางแก้ไข
ปัญหาได้ และทำเพื่อปกป้องตนเองและลูก โดยเลือกใช้ความรุนแรงเพื่อตอบโต้
เป็นทางเลือกสุดท้าย หรือความพยายามครั้งสุดท้ายที่จะปกป้องตนเองจากการ
ถูกทำร้ายทางร่างกายและจิตใจ เป็นการฆ่าเพื่อปกป้องตนเอง และหลาย ๆ กรณีกระทำ
เพื่อปกป้องลูก โดยผู้ถูกกระทำเล่าว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวยังคงวนเวียน
ซ้ำแล้วซ้ำอีก แม้พยายามจะหนีออกจากความรุนแรง แต่ก็ถูกขัดขวาง ติดตามและข่มขู่
บางคนถูกควบคุมและทำร้ายร่างกายมากขึ้น

ผู้ถูกกระทำหลายคนที่ตัดสินใจมาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่
ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว เพื่อให้
ยังดำรงความเป็นครอบครัวไว้อยู่ ขณะที่หลายคนที่ถูกกระทำทารุณกรรมและรุนแรง
จนไม่สามารถทนอยู่ต่อไปได้ ผู้ถูกกระทำยังต้องเสี่ยงกับการถูกกระทำซ้ำ หากผู้กระทำ
ยังไม่ได้รับการบำบัดฟื้นฟู หรือปรับพฤติกรรม ความรุนแรงในครอบครัว จึงเป็นหน้าที่
ของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสหวิชาชีพจะต้องเข้าแทรกแซง ให้ความคุ้มครองและป้องกัน
มิให้มีการกระทำรุนแรงในครอบครัวต่อไปอีก

นอกจากนี้ ยังมีผู้ถูกกระทำหลายคนที่ตัดสินใจมาขอความช่วยเหลือเพื่อแก้ไข
ปัญหาการถูกกระทำรุนแรงจากบุคคลในครอบครัว เพื่อให้ยังดำรงความเป็นครอบครัว
อยู่ได้ ขณะที่หลายคนที่ถูกกระทำทารุณกรรมและรุนแรงจนไม่สามารถทนอยู่ต่อไปได้
ผู้ถูกกระทำยังต้องเสี่ยงกับการถูกกระทำซ้ำ หากผู้กระทำยังไม่ได้รับการบำบัดฟื้นฟู
หรือปรับพฤติกรรม ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงเรียกว่าเป็น **“ระยะ
ปัญหาเรื้อรัง”** จึงเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสหวิชาชีพจะต้องเข้าแทรกแซง
ในการให้ความคุ้มครองและป้องกันมิให้มีการกระทำรุนแรงต่อไปอีก

ภาพที่ ๓ ระยะต่าง ๆ ของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

การป้องกันมิให้เกิดความเสียหายและปัญหาความรุนแรงในระยะต่าง ๆ นอกจากจะต้องมีการเก็บข้อมูลความเสี่ยงและสาเหตุของปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสมาชิกของครอบครัวแล้ว ยังจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุของปัญหาความรุนแรงต่อสมาชิกในครอบครัวในส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมด้วย ทั้งนี้สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงต่อเด็ก ผู้หญิง และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ซึ่งตามแนวคิดระบบนิเวศวิทยาของ บอนเฟรนเบนเนอร์ (Bronfenbrenner, ๑๙๗๙) ได้อธิบายว่า จะต้องมองในหลายระดับ คือ

๑) ระดับปัจเจก ต้องพิจารณาที่ลักษณะส่วนบุคคลและพัฒนาการของแต่ละคน ทั้งที่เป็นผู้ถูกระงับและผู้กระทำรุนแรง

๒) ระดับครอบครัว ต้องพิจารณาที่การทำบาทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของครอบครัว รวมทั้งการสื่อสาร และความขัดแย้ง เป็นต้น

๓) ระดับเพื่อนบ้านและชุมชน สภาพแวดล้อมของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ชุมชนหรือเพื่อนบ้านอาจมีสถานที่เสี่ยงต่าง ๆ เช่น มีร้านขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แหล่งยาเสพติด นอกจากนี้ยังสามารถใช้ปัจจัยเพื่อนบ้านและชุมชนช่วยในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาได้อีกด้วย

๔) ระดับสังคม ที่ประกอบไปด้วยค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นโครงสร้างครอบครัว ความคิดและเจตคติของสมาชิกของครอบครัวและสังคม ความคิดความเชื่อที่ส่งผลให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุด คือ การมีค่านิยมเชิงอำนาจ เช่น มองว่าผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำ เป็นผู้ประกอบอาชีพหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ขณะเดียวกันก็คาดหวังว่าผู้หญิง หรือในฐานะภรรยา ลูก และสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ จะต้องเป็นผู้ตาม หรือมีอำนาจน้อยกว่า และมีสถานะเป็นผู้พึ่งพิง ผู้กระทำจึงใช้อำนาจครอบงำและใช้ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวในลักษณะต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าสามารถกระทำได้

๒. สัญญาณบอกเหตุความรุนแรงในครอบครัว

สัญญาณบอกเหตุของความรุนแรงของผู้กระทำรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวสังเกตได้จากพฤติกรรมและสัญญาณเตือนภัยความรุนแรงต่าง ๆ ดังนี้

๑) ลักษณะพฤติกรรมของผู้กระทำรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัว จากการทบทวนพฤติกรรมของผู้กระทำรุนแรงต่อคนในครอบครัว พบว่า ลักษณะพฤติกรรมของผู้ที่มีโอกาสเป็นผู้กระทำรุนแรงได้ มีดังนี้

๑.๑) แสดงความหึงหวง ในช่วงเริ่มต้นของความสัมพันธ์ ผู้กระทำจะมีความรู้สึกอิจฉาริษยา ด้วยการแสดงความรัก ความหึงหวง เช่น มักจะถามว่าคนรักพูดคุยกับใครบ้าง กล่าวหาว่าคนรักเจ้าชู้ หรืออิจฉาที่คนรักใช้เวลากับคนอื่นมากกว่าตน ในระหว่างวัน ผู้กระทำรุนแรงมักคอยติดตาม ตรวจสอบว่าทำอะไรที่ไหน กับใคร แวะมาหาโดยไม่คาดคิด ห้ามไม่ให้ไปทำงาน เชื้อครະຍะทางการขับรถ หรือขอร้องให้เพื่อนช่วยสอดแนมว่าทำอะไร

๑.๒) ควบคุมพฤติกรรม ในระยะเริ่มต้น ผู้กระทำมักจะอ้างความปลอดภัย หรือควบคุมการตัดสินใจของผู้ถูกกระทำ ซึ่งต่อไปก็จะมีพฤติกรรมที่เลวร้ายขึ้น เช่น การควบคุมการใช้ยา ไม่ให้ผู้ถูกกระทำมีอิสระในการทำกิจกรรมอื่น ๆ

๑.๓) พยายามผูกมัด/กีดกัน ในกรณีที่เป็นคู่รักเพิ่งรู้จักกันไม่นาน ผู้กระทำมักจะเข้ามามากดดันให้ผู้ถูกกระทำยอมรับความสัมพันธ์ ผู้ถูกกระทำอาจรู้สึกผิดหากจะขอเวลาในการตัดสินใจหรือยุติความสัมพันธ์

๑.๔) คาดหวังที่เกินความจริง/ไม่ตรงกับความเป็นจริง ผู้กระทำมักคาดหวังให้ผู้ถูกกระทำตอบสนองทุกความต้องการของผู้กระทำในหลายเรื่อง เช่น การดูแลผู้กระทำ ดูแลคนในบ้าน การทำหน้าที่แม่บ้าน ภาระยา และอื่น ๆ

๑.๕) บังคับให้แยกตัวจากสังคม ผู้กระทำพยายามที่จะแยกผู้ถูกกระทำออกจากสังคม ผู้กระทำอาจกล่าวหาเพื่อนและครอบครัวว่าเป็นผู้สร้างปัญหา ไม่ให้ใช้พาหนะ หรือขั้บรถยนต์ ห้ามไปทำงาน ห้ามใช้โทรศัพท์ติดต่อกับคนอื่น

๑.๖) กล่าวโทษหรือตำหนิคนอื่น ผู้กระทำมักกล่าวหา กล่าวโทษ ตำหนิติเตียนคนอื่นว่ามีข้อบกพร่อง โดยผู้ถูกกระทำมักจะถูกกล่าวหาเกือบทุกเรื่อง การกล่าวโทษคนอื่นยังรวมถึงการต่อว่าที่ทำให้โมโห หงุดหงิด ผู้กระทำมักใช้ความรู้สึกในการจัดการกับผู้ถูกกระทำ เช่น พูดว่า “*คุณทำให้ผมเสียใจที่ไม่ยอมทำตามที่ผมขอร้อง*” หรือ “*คุณทำร้ายความรู้สึกผม*”

๑.๗) มีอารมณ์อ่อนไหว ผู้กระทำรุนแรงเป็นคนที่มึอารมณ์อ่อนไหว และความอ่อนไหวนี้มักทำให้เหตุการณ์การกระทำรุนแรงในครอบครัวเลวร้ายลง

๑.๘) ทำร้ายเด็กหรือทารุณกรรมสัตว์ ผู้กระทำมักมีนิสัยที่ชอบทำร้ายสัตว์ หรือชอบเห็นสัตว์ตกอยู่ในความเจ็บปวด หรือผู้กระทำมักคาดหวังให้เด็กมีความสามารถ จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกินขีดความสามารถของเด็ก เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้ใหญ่ บางครั้งอาจพูดหยอกล้อเด็กจนทำให้เด็กร้องไห้

๑.๙) บังคับมีเพศสัมพันธ์ พฤติกรรมการบังคับมีเพศสัมพันธ์ หรือการมีเพศสัมพันธ์โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่พร้อมหรือไม่เต็มใจ มีความต้องการทางเพศสูง ขณะที่ผู้ถูกกระทำอาจเจ็บป่วย หรือเหนื่อยจากการทำงาน ผู้กระทำจึงไม่พอใจที่คู่ของตนไม่ตอบสนองความต้องการของผู้กระทำ

๑.๑๐) กระทำรุนแรงทางวาจา พฤติกรรมนี้เกี่ยวข้องกับการพูดสิ่งที่ตั้งใจจะทำร้ายหรือทำลายความรู้สึก ทำให้ผู้ถูกกระทำรู้สึกไร้ค่า ทำให้รู้สึกไม่ดีพอ ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง

๑.๑๑) คาดหวังการทำหน้าที่ตามบทบาทเพศที่เข้มงวด ผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง ถูกกำหนดบทบาทและมีความคาดหวังว่าจะให้บริการคนในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ชายที่เป็นผู้กระทำจะเห็นว่าผู้หญิงมีสถานะที่ด้อยกว่าผู้ชาย ความรับผิดชอบงานรับใช้ โง่เขลา และไม่สามารถอยู่ได้หากไม่มีคู่

๑.๑๒) มีสองบุคลิก (Jekyll & Hyde) บุคลิกลักษณะของคนที่จะทำร้ายคนอื่น โดยเฉพาะการกระทำรุนแรงต่อคู่ของตน อาจแสดงพฤติกรรมที่ขาดการควบคุม แสดงความหงุดหงิด และสามารถเปลี่ยนเป็นอารมณ์ดีได้อย่างรวดเร็ว

๑.๑๓) ทบตีทำร้าย ผู้กระทำที่ทำร้ายคู่ของตนจะอยู่ในวงจรของความรุนแรง โดยที่สถานการณ์แวดล้อมมิใช่สาเหตุของการมีบุคลิกภาพหรือพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง

๑.๑๔) เป็นภัยคุกคาม การกระทำรุนแรงทางกายเพื่อการควบคุมคู่ของตนให้อยู่ในอำนาจ ผู้ถูกกระทำรุนแรงต่อคู่ของตนมักใช้เป็นข้ออ้างว่าใคร ๆ ก็ทำเช่นนั้น

๑.๑๕) ทำลายวัตถุสิ่งของ ลักษณะพฤติกรรมเช่นนี้ ผู้ถูกกระทำนำมาใช้เป็น การลงโทษ โดยการทำลายของรักของหวงของผู้ถูกกระทำ หรือข่มขู่ให้ผู้ถูกกระทำให้ยอมรับหรือยอมจำนนต่อผู้กระทำ

๑.๑๖) บังคับให้ยอมจำนนระหว่างที่มีความขัดแย้ง ลักษณะพฤติกรรมรุนแรงที่ผู้กระทำปฏิบัติต่อผู้ถูกกระทำ จนทำให้ผู้ถูกกระทำรู้สึกอ่อนด้อย โดยการทำร้ายร่างกาย หรือลงโทษผู้ถูกกระทำ หากผู้ถูกกระทำพยายามจะหนี หรือบังคับให้ต้องทำตามคำสั่ง เช่น "คุณต้องฟังฉัน!"

๒) สัญญาณแสดงว่ามีการกระทำรุนแรง สัญญาณเตือนภัยหรือสัญญาณบอกเหตุว่ามีการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ที่สามารถทำได้ด้วยการประเมินตนเอง ประเมินโดยคนในครอบครัวและผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องสามารถสังเกตได้ ดังนี้

๒.๑) สัญญาณเตือนภัยความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา การประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการเฝ้าระวังการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันปัญหาที่รุนแรงขึ้น อาจใช้คำถามต่อไปนี้ได้ (Center for Relationship Abuse Awareness, ๒๐๑๖)

- คุณรู้สึกเครียดเมื่ออยู่ใกล้สามี/ภรรยาของคุณ หรือไม่
- คุณต้องพยายามควบคุมตัวเองเพื่อไม่ให้สามี/ภรรยาของคุณโกรธ หรือไม่
- คุณรู้สึกถูกกดดันจากสามี/ภรรยาของคุณ เมื่อมีเพศสัมพันธ์ หรือไม่
- คุณกลัวความขัดแย้ง หรือความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับสามี/ภรรยาของคุณ หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณพูดว่ากล่าว หรือเยาะเย้ยถากถางคุณต่อหน้าคนอื่น หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณคอยตรวจสอบหรือสอบถามว่าคุณทำอะไร กับใคร (ระหว่างที่สามีหรือภรรยาของคุณไม่ได้อยู่ด้วย) หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณตรวจสอบว่าคุณไปไหน คอยตรวจเช็คกระเป๋าทางรถยนต์ หรือตรวจสอบการติดต่อผ่านสื่อสารต่าง ๆ ของคุณ (เช่น โทรศัพท์) หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณ ตำว่าคุณหรือกล่าวหาว่าคุณเจ้าชู้ หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณบอกว่าหากคุณเปลี่ยนไปในรูปแบบที่เขาต้องการ เขาจะไม่กระทำรุนแรงต่อคุณ หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณอิจฉา หึงหวง หรือพยายามกีดกันไม่ให้คุณพบเพื่อนญาติพี่น้อง หรือคนครอบครัว หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณทำให้คุณรู้สึกว่าคุณเป็นคนผิด โง่ ขี้เกียจ หรือฟุ่มเฟือย หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณ ทำให้คุณหวาดกลัว หรือไม่

- สามี/ภรรยาของคุณ เคยขว้างปาข้าวของที่คุณรัก/หวง หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณทำให้คุณรู้สึกหวาดกลัวจากการขับรถเร็ว และไม่ยอมลดความเร็ว แม้คุณจะร้องขอ หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณเคยพูดว่า “ฉันจะฆ่าตัวตายถ้าคุณเลิกกับฉัน” หรือ “ฉันจะทำร้าย/ฆ่าคุณ ถ้าคุณเลิกกับฉัน” หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณ เคยขอโทษที่กระทำต่อคุณหรือไม่ เช่น การพูด การตีမ် เหล้าหรือเสพยา หรือ เคยพูดว่า “ฉันพยายามควบคุมอารมณ์ตัวเองแล้วนะ” หรือ “ฉันแค่ล้อเล่น”
- สามี/ภรรยาของคุณ เคยคุยถึงการกลั่นแกล้งหรือทำร้ายคนอื่นหรือสัตว์เลี้ยงหรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณ เคยทำร้ายหรือฆ่าสัตว์ เช่น สุนัข แมว ที่คุณเลี้ยงไว้หรือไม่
- สามี/ภรรยาของคุณ คาดหวังหรือกำหนดบทบาทว่าคุณจะต้องทำตามความคาดหวัง หรือไม่

๒.๒) สัญญาณเตือนภัยความรุนแรงต่อเด็ก (ยูนิเซฟ ประเทศไทย, ๒๕๕๓)

การประเมินความรุนแรงในครอบครัวที่มีการกระทำต่อเด็กจำเป็นต้องทำอย่างเร่งด่วนเพื่อคุ้มครองเด็กก่อนจะเกิดผลกระทบที่รุนแรงมากขึ้น โดยสามารถสังเกตอาการหรือลักษณะพฤติกรรมจากสัญญาณต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็ก การประเมินสามารถดำเนินการโดยคนใกล้ชิดกับเด็ก หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาที่รุนแรงขึ้นต่อไป ดังนี้

(๑) ความรุนแรงทางร่างกาย เป็นการทำให้เกิดอันตรายหรือทำให้เสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อร่างกายของเด็กจากการกระทำหรือละเลยที่จะกระทำ ทั้งที่อยู่ในวัยที่จะสามารถให้การดูแลและคุ้มครองของพ่อแม่ ผู้ดูแลที่อยู่ในฐานะรับผิดชอบเด็ก ผู้มีอำนาจเหนือเด็ก หรือเป็นผู้ที่เด็กไว้วางใจ ซึ่งอาจเกิดขึ้นครั้งเดียวหรือเกิดขึ้นซ้ำ ๆ (โดยการกระทำดังกล่าว อาจเกิดจากการใช้ความรุนแรง หรือการพยายามให้เกิดความเจ็บปวด บาดเจ็บ หรือเป็นอันตราย โดยบุคคลที่กระทำอยู่ในสถานะที่มีกำลังเหนือกว่า หรือมีอำนาจในการต่อรอง ซึ่งครอบคลุมถึงการลงโทษด้วยความรุนแรงด้วย)

ตัวอย่างของการกระทำด้วยความรุนแรงทางร่างกายต่อเด็ก ได้แก่ ชกต่อย หรือเตะ จับตัวเขย่าหรือโยน ตีด้วยวัสดุหรือสิ่งของ เช่น ไม้เรียว หรือเข็มขัด ใช้ไฟจี้ หรือใช้น้ำร้อนลวก จับกदन้า บีบรัดคอหรืออุดปากจนุกทำให้หายใจไม่ออก หรือบังคับให้กินหรือดื่มสิ่งที่เป็นพิษหรือเป็นอันตราย

ข้อสังเกตเพื่อค้นหาสัญญาณบอกเหตุการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวต่อเด็กอาจถูกกระทำด้วยความรุนแรงทางกายที่สามารถทำได้ตามความเหมาะสม เช่น

- รอยแผลไหม้จากการถูกไฟจี้หรือถูกน้ำร้อนลวก โดยปราศจากสาเหตุที่น่าเชื่อถือ
- แผลเป็นหรือรอยขีดข่วนที่เก่าและใหม่ ซึ่งดู “ไม่ปกติ” หรือไม่เหมือนกับรอยแผลจากการเล่นของเด็ก
- รอยถูกขู่หรือจี้ ถูกขอร้อนจี้ หรือถูกกัด

- กระตุกหักซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ หรืออธิบายแล้วไม่น่าเชื่อถือ หรือมีร่องรอย /ประวัติกระตุกหักบ่อยครั้ง
- พฤติกรรมที่แสดงออก หรืออาการต่าง ๆ ของเด็ก เช่น เด็กมีอาการก้าวร้าว ขอบรังแกเพื่อน หรือแยกตัว ระวังระวังเกินปกติ ตื่นกลัว
- อาการเลือดออกหรือบวม ทั้งจากภายในหรือภายนอกร่างกาย และศีรษะ บวม
- หวาดกลัวบุคคลในครอบครัว หรือมีอาการซึมเศร้า หวาดกลัว เมื่อถึงเวลาเลิกเรียนและต้องกลับบ้าน

(๒) ความรุนแรงทางอารมณ์และจิตใจ เป็นการตอบสนองต่ออารมณ์ของเด็กอย่างไม่เหมาะสม เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อพัฒนาการของเด็ก มีผลทำให้เกิดผลเสียร้ายแรงและต่อเนื่องต่อพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก อาจรวมถึงการตอบย่ำว่าเด็กไม่มีคุณค่า ไม่มีคนรัก ไม่เหมาะสมหรือมีคุณค่าพอที่จะเป็นที่ต้องการของผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีการกระทำบางอย่างที่ก่อให้เกิดอันตรายหรือมีโอกาสรุนแรงสูงที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ หรือพัฒนาการของเด็กทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ ศีลธรรม และสังคม โดยการกระทำนั้นอยู่ในวิสัยที่พ่อแม่ หรือบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้ดูแลรับผิดชอบ ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ หรือผู้มีอำนาจเหนือเด็กสามารถดูแลและคุ้มครองเด็กได้

ตัวอย่างของความรุนแรงทางอารมณ์จิตใจต่อเด็ก ได้แก่ การทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองไม่มีใครรัก ไร้ค่า ไม่คู่ควร ต่ำต้อย หรือรู้สึกตกใจกลัว การดูถูกเหยียดหยามเยาะเย้ย เปรียบเทียบในลักษณะดูถูก การทำให้เด็กอับอาย และการโยนความผิดให้เด็ก การเลือกปฏิบัติ แบ่งแยกกีดกัน การลำเอียง หรือการจ้องจับผิดเด็กบางคน การตั้งความหวังซึ่งเกินความเป็นไปได้ และไม่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก อันเป็นเหตุให้เกิดการกระทำที่ผิดกฏ หรือกดดันต่อตัวเด็ก และการข่มขู่จนทำให้เด็กหวาดกลัว

ข้อสังเกตเพื่อค้นหาสัญญาณบอกเหตุความรุนแรงต่อเด็กอาจถูกกระทำด้วยความรุนแรงทางอารมณ์จิตใจ เช่น

- เด็กมีอาการแยกตัวหรือเก็บตัว หวาดกลัว ไม่ไว้วางใจผู้อื่น และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง
- เด็กได้รับการปฏิบัติต่างกับเด็กคนอื่นในครอบครัว
- เด็กเรียกร้องความสนใจมากและพร้อมที่จะก้าวร้าวรุนแรง
- เด็กพยายามทำตัวให้สมบูรณ์แบบจนเกินเหตุผลหรือเกินความพอดี หรือเครียดมากเมื่อทำอะไรไม่ได้ดีอย่างไม่มีที่ติ

(๓) ความรุนแรงทางเพศ เป็นการกระทำการเกี่ยวข้องกับเด็กในกิจกรรมทางเพศซึ่งเด็กไม่สามารถเข้าใจได้เต็มที่ หรือไม่สามารถให้ความยินยอม หรือเด็กอยู่ในฐานะที่ยังไม่พร้อม ทางด้านพัฒนาการที่จะให้คำยินยอมได้ หรือเป็นกิจกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย หรือความเชื่อในสังคม การทารุณกรรมทางเพศ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ หรือระหว่างเด็กด้วยกัน ซึ่งเด็กผู้กระทำมีอายุมากกว่าหรืออยู่ในสถานะมีความรับผิดชอบ มีอำนาจเหนือเด็กหรือได้รับความไว้วางใจจากเด็ก กิจกรรมดังกล่าว ทำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลผู้กระทำ

ตัวอย่างของความรุนแรงทางเพศต่อเด็ก ได้แก่ การข่มขืน ซึ่งรวมถึงการล่วงล้ำทางอวัยวะเพศหรือทวารหนัก หรือการร่วมเพศโดยทางปาก การสำเร็จความใคร่ และการกอดจูบจูบไล้ร่างกาย การให้เด็กได้รับรู้ในสิ่งไม่บังควรทางเพศ และชักนำให้เด็กประพฤติตนในเชิงช่วยวนทางกามารมณ์ ซึ่งรวมถึงการให้เด็กดูหรือมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อลามก

ข้อสังเกตเพื่อค้นหาสัญญาณบอกเหตุความรุนแรงต่อเด็กอาจถูกกระทำด้วยความรุนแรงทางทางเพศ เช่น

- เด็กเป็นโรคติดต่อทางเพศ หรือตั้งครภ์
- เด็กพูดหรือแสดงออกถึงความรู้เรื่องพฤติกรรมทางเพศอย่างเกินวัย รวมถึงการขู่ข่มให้เด็กคนอื่น ๆ กระทำกิจกรรมทางเพศ
- อาการหวาดกลัวคนโดยทั่วไป หรือคนในครอบครัวบางคนเป็นพิเศษ (เช่น พ่อพี่ชาย)

(๔) การละเลยทอดทิ้ง เป็นความบกพร่องในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่สุขภาพ การศึกษา พัฒนาการทางอารมณ์ โภชนาการ ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ในบริบทที่ครอบครัว หรือผู้ดูแลมีความสามารถ ที่จะจัดหาได้ตามสมควร และทำให้มีโอกาสที่จะเกิดอันตรายต่อสุขภาพของเด็ก เกิดอันตรายหรือเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการทางร่างกาย จิตวิญญาณ ศีลธรรม หรือทางสังคม รวมถึงความบกพร่องในการดูแลและปกป้องจากภัยอันตรายต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การทอดทิ้งเด็กอาจนับได้ว่าเป็นรูปแบบของการละเลยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กหรือทารกนั้นถูกทิ้งในสภาพที่อาจเป็นอันตรายแก่ชีวิต เช่น กรณีที่ทารกถูกทิ้งไว้กลางแจ้ง แม้จะมีเจตนาให้ถูกค้นพบโดยบุคคลอื่นก็ตาม ส่วนใหญ่การทอดทิ้งเด็กที่จัดว่าเป็นการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เป็นผลจากการที่พ่อแม่ไม่มีความสามารถในการรับมือหรือดูแลทารกที่เกิดใหม่ ตัวอย่างของการละเลยทอดทิ้งเด็ก ได้แก่ เด็กไม่ได้รับอาหารเพียงพอ ขาดเสื้อผ้า และ/หรือไม่มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย เด็กต้องดูแลตนเอง หรือต้องรับหน้าที่ดูแลน้อง ๆ ทั้งที่ตนเองยังมีอายุน้อยเกินควร เด็กขาดผู้ดูแล ส่งผลให้ประสบอันตรายต่อร่างกาย พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลบหนีไป และทิ้งให้เด็กต้องอยู่กับคนที่ไม่อาจดูแลเด็กได้ การขาดคนเอาใจใส่เมื่อไม่สบาย หรือต้องไปหาหมอ เมื่อต้องเข้าโรงเรียน หรือเมื่อเด็กมีความต้องการทางสังคมอื่น ๆ และมีการจงใจไม่让孩子มีส่วนร่วมในการร่วมสังคมของครอบครัวหรือชุมชน

ข้อสังเกตเพื่อค้นหาสัญญาณบอกเหตุความรุนแรงต่อเด็กอาจถูกละเลยทอดทิ้ง เช่น

- เด็กขาดอาหาร ขาดเสื้อผ้าอุ่นห่ม มีร่างกายสกปรก และเจ็บป่วยบ่อย ๆ
- เด็กขาดผู้เลี้ยงดูหลัก และไม่มีผู้คอยดูแล เด็กเหล่านี้มักจะเป็นเด็กที่ไม่ได้ไปโรงเรียน เด็กที่ทำงานหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ (ขายของ หรือขอทาน) และเด็กที่ใช้ยาเสพติด
- เด็กต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ของตนในการดูแลน้อง ๆ

- พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูไม่สนใจต่อความต้องการทางอารมณ์จิตใจของเด็ก ไม่ให้ความรัก ความเบิกบาน หรือความสนใจใด ๆ แก่เด็ก

เด็กที่ถูกละเลยทอดทิ้งเป็นกลุ่มที่สังเกตเห็นได้ยาก เพราะเด็กเหล่านี้ อาจไม่ปรากฏตัวเลย (เช่น เด็กพิการที่ถูกซ่อนไว้ในบ้าน) หรือ เด็กที่ปรากฏตัว ให้เห็นตลอดเวลา (เช่น เด็กข้างถนน)

๒.๓) สัญญาณเตือนภัยความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ มี ๗ ลักษณะ (องค์การอนามัยโลก-WHO, ๒๐๐๒) ดังนี้

(๑) ความรุนแรงด้านร่างกาย เป็นการทำร้ายผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ได้รับบาดเจ็บ หรือเจ็บปวด การกระทำรุนแรงที่พบบ่อย คือ ตบหน้า ทูบตี จับมัด รวมทั้งการใช้ยาจำนวนมากจนเกินไป.

(๒) ความรุนแรงด้านจิตใจ เป็นการไขข้อพฤติกรรมต่าง ๆ แสดงออกต่อผู้สูงอายุ เช่น คำพูดที่ก้าวร้าว ต่ำว่า ไม่ให้เกียรติ แสดงท่าทางดูถูก ซึ่งมักเกิดร่วมกับการกระทำทารุณกรรมประเภทอื่น

(๓) ความรุนแรงทางเพศ คือ การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอมจากผู้สูงอายุ

(๔) ความรุนแรงด้านทรัพย์สินและวัตถุ เป็นการแสดงเจตนาต้องกาประโยชน์จากทรัพย์สินเงินทอง หรือใช้ทรัพย์สินเงินทองของผู้สูงอายุในทางที่ไม่ถูกต้อง การนำเงินไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการเข้าครอบครองทรัพย์สิน รวมถึงปลอมแปลงเอกสารสำคัญต่าง ๆ

(๕) การละเมิดสิทธิผู้สูงอายุ เป็นการทำร้ายผู้สูงอายุอีกประเภทหนึ่ง เช่น ถูกหลอกลวงบังคับให้ผู้สูงอายุกระทำในสิ่งที่ไม่ต้องการ ถูกหลอกลวงให้ผู้สูงอายุเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา เป็นต้น ส่งผลให้เกิดความสูญเสียความเป็นส่วนตัว ความอิสระทางด้านร่างกายและจิตใจ ขาดอำนาจใจการตัดสินใจด้วยตนเอง ทำให้ขาดโอกาสที่ได้รับ หรือได้ข้อมูลข่าวสารน้อย ขาดโอกาสในการตัดสินใจเลือก หรือวางแผนการรักษาสุขภาพ

(๖) การทำร้ายตนเอง เช่น การปฏิเสธการดูแล การช่วยเหลือใด ๆ การไม่รับประทานอาหารและยา การสวมใส่เสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสม มีแนวโน้มในการคิดฆ่าตัวตาย

(๗) การเพิกเฉย โดยการที่ผู้ดูแลเพิกเฉยหรือไม่สนใจการดูแลที่มีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ

(๘) การทอดทิ้งผู้สูงอายุ ดังรายละเอียดลักษณะของการทอดทิ้ง ๓ รูปแบบ คือ

(๘.๑) ด้านร่างกาย ได้แก่ การปล่อยปละละเลยในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม การเคลื่อนไหว ความสะอาด ความปลอดภัย ซึ่งอาจจะไม่ได้ดูแลเอาใจใส่หรือปฏิเสธไม่ให้การดูแล

(๘.๒) ด้านการแพทย์ โดยการไม่พาไปตรวจรักษา โดยอ้างว่าเป็นอาการปกติของผู้สูงอายุเอง มักพบร่วมกับการละเมิดสิทธิด้านร่างกาย

(๘.๓) ด้านอารมณ์และจิตใจ เช่น การสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพ ตะโกนหรือพูดเสียงดังมากเกินไป การปล่อยให้ได้รับกลิ่นและเสียงที่ผู้สูงอายุไม่ชอบ

สัญญาณเพื่อค้นหาอาการของความรุนแรงที่พบในความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Robinson, Saisan & Segal, ๒๐๑๖)

(๑) สัญญาณเตือนภัยความรุนแรงที่พบในความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่เป็นข้อสังเกตได้โดยทั่วไป เช่น

- มีความขัดแย้ง หรือมีความตึงเครียดเกิดขึ้นระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลานหรือคนดูแล
- ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพหรือพฤติกรรม เช่น อารมณ์โมโห ฉุนเฉียว หงุดหงิดง่าย ซึมเศร้า เป็นต้น

(๒) ลักษณะอาการความรุนแรงด้านร่างกายต่อผู้สูงอายุ ลักษณะทางกายภาพหรือพฤติกรรมได้โดยมีข้อสังเกต ดังนี้

- มีอาการบาดเจ็บที่ไม่ทราบสาเหตุ เช่น มีร่องรอยฟกช้ำ มีแผลเป็น โดยเฉพาะร่องรอยพบตามตัวทั้งด้านหน้าและด้านหลังของร่างกาย
- กระดูกหัก เคล็ดขัดยอก กระดูกเคลื่อน
- มีรายงานการใช้ยาเกินขนาด หรือพบความล้มเหลวในการใช้ยา เช่น มีปริมาณยาเหลือมากกว่าที่แพทย์สั่ง
- กระจกหรือกรอบแว่นตาแตกหัก
- สัญญาณความผิดปกติที่ข้อมือ
- คนดูแล เช่น ลูก หลาน หรือคนในบ้าน ไม่ยอมให้ใครเข้าไปพบผู้สูงอายุตามลำพัง

(๓) ลักษณะอาการความรุนแรงด้านจิตใจต่อผู้สูงอายุ ลักษณะทางอารมณ์หรือจิตใจของผู้สูงอายุที่สังเกตได้ มีดังนี้

- สังเกตว่าคนดูแลมีการข่มขู่ ดูถูกดูแคลน ควบคุมพฤติกรรม
- พฤติกรรมจากผู้สูงอายุที่เลียนแบบคนที่มีภาวะสมองเสื่อม เช่น โยก ดุด หรือบ่นพึมพำกับตัวเอง

(๔) ลักษณะอาการความรุนแรงด้านเพศต่อผู้สูงอายุ ลักษณะการแสดงออกของผู้สูงอายุที่สังเกตได้มีดังนี้

- รอยข้ำรอบหน้าอกหรืออวัยวะเพศ
- เป็นกามโรคหรือการติดเชื้อที่อวัยวะเพศ
- มีเลือดออกทางช่องคลอดหรือวารหนัก
- เลื้อ หรือกางเกงชั้นในฉีกขาด เปื้อนเลือด

(๕) ลักษณะอาการที่ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งหรือไม่สนใจตัวเอง สังเกตได้ดังนี้

- น้ำหนักลดผิดปกติ ขาดสารอาหาร สูญเสียน้ำ
- มีปัญหาทางกายภาพ เช่น เป็นแผลกดทับจากการนอนติดเตียง
- สภาพความเป็นอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น สกปรก ใช้ผ้าปูที่นอนและเสื้อผ้าสกปรก
- ถูกทิ้งให้ร่างกายสกปรก หรือไม่ได้อาบน้ำ/ทำความสะอาดร่างกาย
- ใช้เครื่องใช้หรือเครื่องแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศ

- อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย (เช่น ไม่มีน้ำ ไฟ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกตามควรแก่สภาพ)
- หอดทิ้งของผู้สูงอายุไว้ในสถานที่สาธารณะ

(๖) ลักษณะอาการผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรงทางด้านการแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน สังเกตได้ดังนี้

- แอบถอนเงินจากบัญชีของผู้สูงอายุ
- เปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการเบิกจ่ายเงินของผู้สูงอายุ
- รายการในบัญชีการเงินหรือเงินสดของผู้สูงอายุหายไป
- เปลี่ยนแปลงหลักฐานพินัยกรรม เช่น เปลี่ยนแปลงชื่อผู้รับมรดก
- เพิ่มชื่อผู้มีอำนาจเบิกจ่ายเงิน
- ไม่จ่ายค่าบริการหรือค่ารักษาพยาบาล แม้ว่าจะมีเงินพอที่จะจ่าย
- ผู้สูงอายุไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเงินได้เอง/ตามลำพัง เช่น การถอนเงินผ่าน ATM เมื่อผู้สูงอายุเจ็บป่วย/ล้มหมอนนอนเสื่อ
- จ่ายค่าบริการที่ไม่จำเป็น ค่าสินค้า หรือการสมัครสมาชิก
- ถูกหลอกให้จ่ายค่าบริการดูแลสุขภาพและถูกละเมิดสิทธิ
- ปลอมแปลงใบเรียกเก็บเงิน/เบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลซ้ำซ้อน
- มีการจ่ายค่ายาหรือค่ารักษาพยาบาลโดยไม่พาไปรักษา
- มีการใช้จ่ายไม่ตรงกับกรเบิกเงินจากบัญชีของผู้สูงอายุ
- มีปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น การดูแลไม่ถูกต้อง/ขาดทักษะการดูแลจ่ายค่าบริการน้อยหรือไม่พอเพียงหรือไม่เหมาะสม ขาดการดูแลอย่างดี

ลักษณะอาการ หรือสัญญาณต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำด้วยความรุนแรง บางประการที่สังเกตได้ บางอย่างอาจสังเกตไม่ได้ง่ายนัก ซึ่งต้องสืบเสาะหาข้อมูลเพิ่มเติม ทั้งจากตัวผู้สูงอายุเอง คนในครอบครัว หรือเพื่อนบ้าน และคนในชุมชน เพื่อให้สามารถประเมินสถานการณ์ พินิจพิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการป้องกันมิให้ถูกลามหรือกระทำรุนแรงซ้ำ

